Как Хр. Измирлиев стана Хр. Смирненски

Колкото повече се отдалечаваме от епохата на първата империалистическа война, толкова по-ясно се очертава жалкото положение, в което беше изпаднала тогава нашата литература. Никъде и с нищо тя не отрази големите страдания и нужди на българския народ. Стиховете миришеха на барут и кръв, а в прозата се настани прогнилия шовинизъм — и то така, че и днес оспорва своето право на съществуване. Колкото за хумора — по-добре да не говорим; главната прицелна точка на неговите стрели бяха „презрените" и „нисши същества" от работническата и селска класа: слугините, келнерите, бозаджиите, файтонджиите, войниците, селяните и простите, неуки хора. Рядко се допираше той до шлейфа на някоя дама от хайлайфа и жонглираше с маските на неколцина дипломати.

Смирненски, в началото на своето творчество, също плати известен данък на този общ поток от бохемски и антисоциални мотиви. Но колкото отиваше по-нататък, толкова по-отвратителна му ставаше всичката тази стрелба „не в целта", както се изразяваше сам той понякога. Смирненски мечтаеше за такова време, когато ще може да пише както иска и каквото си иска. Затова, когато оставаше понякога да замества редактора на „Българан", той бързаше да вмъкне нещо, което иначе едва ли би видяло свят. Такъв именно беше и случаят със стихотворението за Балан. А когато го поканих да вземе участие в проектирания „Червен смях", той просто разцъфна и първото му стихотворение беше „Везните на морала".

Сред тълпата многозвучна на престолния ни град
Като сребърни звънчета прозвънява твоя смях.
И приказва, и примамва той към шумен маскарад
Многохилядните братя на безплътния ти грях.

Но на улиците шумни твоя смях щом прозвучи,
Понесе се шепот смътен и в позор те заклейми;
Заклейми те, прикове те към то лекките жени,
Оградени с лукс и блясък, а пристъпващи в тъми,

„Лека" казват... колко странно и жестоко туй звучи.
Как неточни са везните на общественйй морал.
Но неправдата е ясна и в присъдата личи,
Че предвид тук не е взето тежкия ви жълт метал.

Яът се отприщва изведнаж и Смирненски се нахвърля с ярост и горчива ирония върху ония, които живеят в лукс и тънат в разврат, но според везните на обществения морал не минават за леки жени, когато, всъщност, те са именно такива. Той противопоставя тоя тип жени на ония нещастни жертви на обществените и социални условия, с които се гаврят и в печата, и в средите на това прогнило общество, където в действителност се намират истинските леки жени, заслужаващи укор и презрение.

Стихотворението беше подписано с псевдонима „Ведбал". Това, както е известно, беше един от най-популярните псевдоними на Смирненски. А мен не ми се искаше в новото списание, което си поставяше съвършено други задачи, ние да пишем със старите псевдоними. Тия псевдоними („Ведбал" и „На баща ми син") бяха прогърмели барута си на буржоазните списания, а ние тука започвахме нещо ново, коренно различно от досегашните списания, което изискваше и ново отношение към нещата, ново съдържание, та и нови псевдоними. Наистина, всичко това изведнаж не можеше да стане, но поне псевдонимите биха могли да бъдат веднага сменени, за да бъдем посрещнати и възприети от новия читател по-бързо и без всякакво предубеждение.

Поместихме стихотворението на Христо тъй, както го беше дал той, но след отпечатването му аз отидох при него и му изтъкнах тия свои съображения. Той ме изслуша внимателно и се съгласи, че това именно така трябва да бъде. Но с какъв псевдоним сега да пише? Христо сякаш чувствуваше, че този негов псевдоним в това ново списание ще има да изиграе една особена роля в живота му и в неговото творческо развитие, затова не се и решаваше да се спре на каквото и да е. Най-после се установихме върху псевдонима „Христо Смирненски", който той беше вече някъде веднаж употребил, свързвайки го с фамилното си име по един свойствен само на него начин:

— Моят корен, както изглежда—каза той—иде от Измир. А от Измир, или Смирна — все едно. Нека бъде Смирна. Ерго — аз ставам Смирненски.

И второто си стихотворение, поместено в първия новогодишен брой на 1920 година, той помества вече под псевдонима „Хр. Смирненски", под който печати по-нататък всичките свои работи в „Червен смях".

Така от Христо Измирлиев — Ведбал се роди Христо Смирненски, който остана да пребъде в сърцата на неговите сегашни читатели и на тия от идващите поколения.

Крум Кюлявков

ЛЮБИМЕЦ НА БЪЛГАРСКИТЕ ДЕЦА И ЮНОШИ

Христо Смирненски е един от най-любимите поети на българските деца и юноши. Това знае всеки, който има по-близка връзка с тях. Децата, особено по-големите, много обичат да декламират стихотворения от Смирненски. Не минава детско-юношеска забава или вечеринка, без да бъдат декламирани стихове от него.

— Половината от нашите декламатори разказват преди всичко стихотворения от Смирненски, — заявява една ръководителка от организацията «Септемврийче». — Накараш го да декламира, а то изпъчи гърди и — Смирненски!

Това прави впечатление на всеки, който присъствува на детска забава. Макар не всички стихове на Смирненски да са съвсем разбираеми за децата, те ги заучават и ги декламират с гордост — искат да покажат, че знаят нещо повече и по-сериозно от другите! Най-вече децата декламират: «Камъначе», «Децата», «Братчетата на Гаврош», «Юноша», а някои дори и «Йохан», «Цветарка», «Да бъде ден», «Въглекопачи» и др.

И докато през фашистките години името на Смирненски бе съвсем забранено в училищата, днес самите деца изведнаж го почувствуваха като свой любимец, като роден и близък поет. Приеха го в сърцата си и кичат с лика му учебните стаи. И както в себе си те го наредиха до най-светлите и любими имена на родната литература, така и на стените поставиха портрета му между Ботев, Вазов, Яворов, Елин-Пелин и др.

Стихотворенията на Смирненски и лика му са залепени, също така, по много детски стенни вестници. Често и самия стенен вестник е наозван «Хр. Смирненски».

Особено привързани към Смирненски са септемврийчетата. Голям брой чети и дружинки, дори и в най-затънтени села, се казват «Христо Смирненски». И тук великия поет е поставен между първите наши народни дейци: в някои училища, заедно с четите «Хр. Ботев», «Г. Бенковски», «Л. Каравелов», «Левски», «Г. Димитров» има и чета «Хр. Смирненски».

Организация «Септемврийче» за пръв път у нас създаде, между другите, и литературни кръжоци. Един от първите поети, който е разглеждан в тия кръжоци, е Смирненски. Там децата изучават неговата биография, неговото творчество, закърмват се от неговата жар. Много от кръжоците също така са наименувани «Хр. Смирненски».

С какво поезията на Смирненски толкова допада на народните деца? Безспорно, със своята завладяваща сила, със своя поетичен патос, със своята младенческа бодрост, която запалява както сърцата на възрастните, така и на въодушевената младеж.

На свой ред и Смирненски е обичал децата. Това най-добре проличава от самата му поезия. Много стихотворения имат за сюжет детето. В тях, той дава израз на обичта си към бедните, пролетарски деца, като поема смела защита на тях, и отправя люти стрели на обвинение към условията, които ги потискат.

Какво им даваш от разкоша си,
ти — толкоз щедър към едни,
а към бедните Гаврошовци
жесток от ранни младини?

Такива стихове отправя той към града на буржоазта, и заключава:

Ти целия скован от злоба си,
о, шумен и разбулен град!

В «Камъначе» със свойствената му образност и поетична красота, Смирненски е изваял образът на момъка, който ломи скалата с чука и прокарва нов път през канарите.

По чудно хубав начин е изразил Смирненски устрема на децата напред в «Децата»:

С помръзнали лица
в разкаляния път
към влака с вик търчат
рой дрипави деца.
Те пращат му привет
с възторжени очи
и гледат как хвърчи
животът все напред!

В «Юноша» се изковава мироглед у юношата и той вече «знае защо е роден и за какво да умре».

Любовта към децата у Смирненски прозира и в редица други стихотворения. Тя е особено ярко отразена в «Поема за руското дете», написана по Жорж Шеневие. Тук е разкрилена най-широко братската му обич към страдущите деца:

Далеч сред степите безбрежни
в порутен дом лежи дете;
навън виелицата снежна
безкраен бял саван плете.

Ето, може би тая струна на искрена обич, която трепти в стиховете на поета, доловят нашите деца, та така скоро оценйха и така много се сродиха с поезията на Смирненски. Подобно на Ботев и Вазов, на Горки и Пушкин, Смирненски разкри голяма любов към подрастващите: това е така присъщо на големите сърца! Поезията на Смирненски в това отношение дава ценен урок на много съвременни писатели.

Асен Босев

СПОМЕНИ ЗА ХРИСТО СМИРНЕНСКИ

Трябва да беше през 1919 год. Христо, Фол и някои други «артистични» личности бяха образували нещо, като естраден театър. Те бяха, «гастролирали» в София и след една среща с Христо решихме да гостуват и на Пловдив. Аз се заех да организирам хумористичното утро. Наех салона на Военния клуб, пуснах афиши, разгласих чрез вестниците. Тогава името Смирненски не беше още популярно, Христо беше още Ведбал, пък и другарите, които идеха с него не бяха знаменитости, а още неутвърдени хумористични писатели. Между тях, обаче, се споменаваха имената на «известни» столични артисти, а Пловдив беше град със стари театрални традиции, хората обичаха театър и помислиха, че щом артистите са столични, първото по рода си в града хумористично утро ще бъде нещо изключително.

Билетите се разпродадоха и аз посрещнах моите приятели. В програмата беше предвидено Христо да чете свои хумористични стихове. Такива трябваше да прочета и аз, посветени на пловдивски знаменитости.

Открихме утрото при препълнен салон. Не си спомням вече кой чете пръв, но струва ми се, че аз бях един от първите. Моите посвещения не допаднаха по вкуса на «тежката» публика. Само галерията се пообади, а партера се нацупи. Христо чете свои работи. И той горе-долу мина добре. Но след него се появиха «известните столични артисти». Не си спомням вече имената на тези сценични мъченици, но си спомням как публиката настръхна, а след това, взе да тропа и да свири. Програмата наистина се оказа безвкусна и хората излязоха из кожата си. Опитахме се да ги успокоим, но резултати не постигнахме. Те се смятаха за измамени и нададоха вой: «Върнете ни парите». Галерията се раздели на две: едните се явиха в наша защита, другите против нас. Някои се хвърлиха направо към сцената да ни бият. Наши другари ги спряха, като им обещаха че парите ще им се върнат.

Христо потъна в земята от срам. Обърках се и аз най-много, защото гостите щяха да си отидат, а аз оставах в града да нося позора на нашия злополучен гастрол, който наистина стана хумористичен.

Измъкнах аз гостите си през задните врати на сцената и по най-късия път се озовахме в хотела. Разплатихме там сметката на бърза ръка и преди да ни открият къде сме, с два файтона се озовахме на гарата.

През цялото време Христо се червеше като момиче, а носленцето му беше станало още по-малко.

— Такъв срам, братко, в живота си не съм виждал — думаше той. Иде ми в земята да потъна!

И би потънал, горкият, ако имаше как.

С първият влак моите приятели безслав-израсте най-големият наш пролетарски пи в

са заминаха, а аз останах да нося печалната слава на нашето злополучно утро.

Тогава, пролетарският Пловдив не знаеше, че от свенливият, млад човек, който четеше своите хумористични стихове, щеше да

цията на «Смях и сълзи», т. е. в квартирата на Стефан Балджиев — Пиеро. И аз и Христо бяхме от редакционната колегия. Прегледахме материалите, дадохме и нашите и седнахме да се почерпим. Христо, се

Ал. Стаменов

Смирненски като юнкер

тел. Първата среща на Христо с Пловдив не остави добър спомен в сърцето му. Но затова пък той скоро превзе сърцето не само на тоя работнически град, но и хилядите сърца на отрудените хора в България, за да станат песните му химни в борбата им за свобода и хляб, а името на Смирненски тяхно бойно знаме. И с това знаме и тези химни те победиха!

* * *

Един ден избягахме от Военното училище 1917 год.). Отпуските бяха забранени поради карантина. Тази карантина продължаваше с месеци. Трябваше да отидем в редак-чувствуваше в чужда кожа под юнкерската

униформа и изглеждаше смешно в широките си ботуши.

Пиеро по едно време му каза:

— Христо, тая униформа и тези ботуши като че ли ти са харизани. Като те гледам чудя се, как са те пъхнали в тях!

— Хм, — засмя се с детската си усмивка Христо.

— Та не виждаш ли, че цял народ са го пъхнали в такава униформа и ботуши, без да го питат иска ли, не иска ли? Такъв е сезонът се. Жените с маркизети, ние с еполети!

— Представям си как ще колиш утре англофренците, като отидеш на фронта — подкачи го пак Пиеро.

— Да ги коля ли? Че какво са ми направили?

— Какво ли? Нали се бием за осъществяване на национални идеали? — каза иронично Пиеро. Той беше анархист.

— Това го казва Радославов, но аз пълномощно не съм му давал да говори от мое име! — отвърна Христо.

Такъв беше той: обичаше хората, мразеше войната и в очите му горяха мъжнички пламъчета, които извираха от едно дълбоко, ведро, човечно и добро сърце.

Това сърце той раздаде на трудещия се свят, на смуглите си братя, които се хвърляха па барикадите, за да отключат със саможертвата си вратите на новия ден, Ден първи на правдата и на победилият народ.

Васил Павурджиев

ХРИСТО СМИРНЕНСКИ НА РУСКИ

Христо Смирненски заема първо място между българските поети, превеждани на чужди езици както по количество на преведените работи, тъй и по качество на преводите. Освен това, той е и едва ли не единственият български поет, на когото са преведени не само отделни стихотворения, но и цяла книга — от началото до край. Думата ми е за стихосбирката му «Да бъде ден!»

«Да бъде ден!» излиза в първо българско издание през март 1922 година, второ издание се появява през декември същата година. А през 1924 година, книгата изцяло излиза в превод на руски (издание на Госиздат, Москва). Ние всички знаем колко бързо се харчат книгите в Съветския съюз. Днес излизат — утре вече не можеш ги намери. Това се отнася абсолютно до всички книги, та затова не може да ни служи като критерии за художествената стойност на книгата. Но в случая ние имаме друг критерии, първо, името на преводача — Сергей Городецки, един от най-известните съветски поети-преводачи, и, второ, самият факт, че преводачът не се е задоволил само с отделни стихове, но е дал превод на цялата книга. За жалост, руският превод на стихосбирката «Да бъде ден!» отдавна е библиографична рядкост и у нас — в България — не се намира.

Кои бяха причините за появяването на превода на С. Городецки? Мисля, че на първо място трябва да посочим международната тематика на повечето стихове в сбирката, после, високата революционна романтика която лъха от поезията на Смирненски и най-сетне, безспорното влияние на символизма, от което по онова време не беше се изплъзнала и руската поезия. Всичко това правеше Смирненски близък и разбираем за руските читатели.

Има още едно обстоятелство, което, според мене, беше от голямо значение Смирненски да бъде преведен на руски. Това е неговия лек, гъвкав и ясен стих, който извънредно много се поддава на превод, особено на руски. Казвам това въз основа на личния ми опит. Има поети, които са почти непреводими, чиито стихове са, тъй да се каже, идиоматични. Да взем, напр. Яворовите «Хайдушки песни». Как ще се преведат, на който и да е чужд език, следните редове:

... **Леле** моя
сабя халосия!
Море люта
одринска ракия.

Дори при най-голяма опитност на евентуален преводач, непременно ще се загуби очарованието на фолклора, което се излъчва от стиховете на Яворов. Или, напр., стиховете на нашия съвременник Ламар. За да може чужденец да ги почувствува, да ги възприеме, както ги чувствува и възприема един българин, с всичката им недоговореност и неочаквани, но, по-своему, логични и вълнуващи сравнения и образи — той трябва **да познава** българския селски бит много по-основно и детайлно, отколкото това е възможно за един чужденец. С други думи, той трябва да владее изтънко български и да ги чете в оригинал.

Съвсем друг е случаят с преводите на Смирненски. Неговите стихове и на руски не губят нищо нито от своят музикалност, нито от образността и яснотата на съдържанието. На руски, при един хубав превод, разбира се, те се възприемат като оригинални стихове и в никой случай не звучат по-лошо отколкото на български.

Освен като самостоятелна книга, в различни съветски списания и вестници са поместени и отделни стихотворения на Смирненски като «Първи май», «Червените ескадрони» и др. У нас неговите стихове се рецетираха няколко пъти по радио София в часа за руските слушатели и се печатаха във вестник «Свободная Болгария» и в руския бюлетин на М-вото на информацията и изкуствата.

Понеже книгата «Да бъде ден» на руски е отдавна изчерпана, а и извън това тя не дава пълна представа за творчеството на Смирненски, желателно е, читателите на братския Съветски съюз да се запознаят с поезията на един от най-добрите ни творци чрез нови преводи. Смирненски може и трябва да стане едно здраво звено в изграждането на българо-съветската взаимност не само защото той е голям поет, но и защото е достоен представител на нашия малък, но боек славянски народ.

Валентин Арсениев

РЕДАКТИРА КОМИТЕТ
ХУДОЖЕСТВЕНА УРЕДБА ОТ НИКОЛАЙ ШМИРГЕЛА
ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА РАБОТНИЧЕСКА ПАРТИЯ (КОМУНИСТИ)

25 1512